

OKUL ÖNCESİ DÖNEM RESİMLİ ÇOCUK KİTAPLARINA YÖNELİK BİR İNCELEME: GECE KORKULARI

A REVIEW OF PICTURED CHILDREN'S BOOKS THAT HAPPEN THE NIGHTTIME FEARS: CONTENT ANALYSIS

Feyza YALMAN¹

Şehnaz CEYLAN²

Başvuru Tarihi: 04.08.2021 Yayına Kabul Tarihi: 21.12.2023 DOI: 10.21764/maueufd.978634

(Araştırma Makalesi)

Özet: Erken çocukluk döneminde çocuklarda görülen yaygın korkulardan biri gece korkularıdır. Gece korkuları, özellikle 4-6 yaş aralığında görülmekle birlikte gerekli destek sağlanmadığında uzun yıllar devam ederek fobiye dönüşebilmektedir. Gece korkuları, heterojen bir yapıya sahiptir ve kendi içinde farklı şekilleri bulunmaktadır. Bunlar: güvenlikle ilgili korku, ayrılma korkusu, hayali yaratıklardan korkma, kabuslardan korkma ve karanlık korkusudur. Kitaplar, erken çocukluk döneminde çocukların duygularını ifade etme, temel bilgi ve becerileri kazanmada en etkili araçlardır. Bu dönemde, çocukların günlük hayatta yaşadıkları duygular ve karşılaştıkları durumların kitaplarla ele alınması, bu durumların üstesinden gelmelerinde çocuklara yardımcı olmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'deki gece korkusunu ele alan kitapları incelemek ve kitapların içerik özelliklerini çeşitli boyutlarla ortaya koymaktır. Veriler içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. İnceleme sonucunda Türkiye'deki gece korkusu temalı kitapların büyük oranda çeviri kitap olduğu görülmüştür. Kitaplarda korku kaynaklarının büyük oranda "karanlık", "canavar" ve "sesler" olarak işlendiği, korku ve/veya kaynağının çoğunlukla karanlık/gölge ve yaratık/canavar şeklinde resmedildiği görülmüştür. Kitaplarda korkuyla baş etme stratejileri çoğunlukla "korkunun gerçek kaynağını bulmak" ve "biriyle konuşmak"tır. Kitapların çoğunda korku problemi çözüme kavuşmuştur. Kitaplarda korkuyla baş etmede yardımcı karakterin çoğunlukla anne-baba olduğu görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: *Gece korkusu, çocuk kitapları, içerik analizi*

Abstract: One of the common fears seen in children in early childhood is nighttime fears. Nighttime fears, especially seen in the age group of 4-6, can continue for many years and turn into phobias if the necessary support is not provided. Nighttime fears have a heterogeneous structure and have different forms within themselves. These are: fear of security, fear of separation, fear of imaginary creatures, fear of nightmares, and fear of the dark. Books are one of the most effective tools for children to express their feelings and gain basic knowledge and skills in early childhood. During this period, dealing with the emotions that children experience in daily life and the situations they encounter with books helps children to overcome these situations. The aim of this study is to examine the books that deal with nighttime fears in Turkey and to reveal the content features of the books in various dimensions. The data were analyzed by content analysis method. As a result of the examination, it has been seen that the books with the theme of nighttime fears in Turkey are mostly translated books. It has been seen that the sources of fear in the books are mostly treated as "darkness", "monster" and "sounds", and the fear and / or its source is mostly depicted as darkness / shadow and creature / monster. The strategies for coping with fear in the books are mostly "finding the true source of the fear" and "talking to someone". In most of the books, the problem of fear has been resolved. In the books, it has been seen that the supporting characters in coping with fear are mostly parents.

Keywords: *Nighttime fears, children's books, content analysis*

¹Arş. Gör. Karabük Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, e-posta: feyzayalman@karabuk.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8787-6624

² Prof. Dr. Karabük Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, e-posta: sehnazceylan@karabuk.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9313-7353

Giriş

Korkular; sevgi, nefret, öfke, hüznün gibi birçok duygu gibi insanın doğasında var olan davranışlardan biridir ve bununla birlikte çocuğun gelişiminin de önemli parçalarından birini oluşturmaktadır (İskender, 2016). Çocuklarda belirli korkular yaygındır; ancak bu korkuların çoğu kısa sürmekte ve aylar içinde yok olmaktadır. Bununla birlikte, bazı çocuklarda belirli korkular zamanla şiddetlenir, normal işleyişi engeller ve ileriki yıllar için kalıcı hale gelebilir.

Bu korkulardan biri de gece korkusudur (Muris, Merckelbach, Ollendick, King ve Bogie, 2001). Gece korkuları, çocuk gelişiminin normal bir parçasıdır (Gordon, King, Gullone, Muris ve Ollendick, 2007; Lewis, Amatya, Coffman & Ollendick, 2015). Gece korkusu, çocuklar arasında oldukça yaygın olmakla birlikte en çok dört-altı yaş arasında görülmektedir. Bu korku genel olarak dokuz yaşından itibaren çocukların çoğunda azalmaya başlar. Bazı durumlarda ise görülmeye devam eder ve fobiye dönüşür (Orgilés, Espada & Méndez, 2008). Gece korkusu, heterojen bir korku sınıflandırılmasıdır ve kendi içinde farklı şekilleri bulunmaktadır. Bunlar; güvenlikle ilgili korku, ayrılma korkusu, hayali yaratıklardan korkma, kabuslardan korkma ve karanlık korkusudur (Muris vd., 2001). Bu korkuların geneli çocuğun yatma saati geldiğinde uyumaya karşı direnmesi ve ışıklar kapalı olarak uyumak istememesiyle kendini gösterir (Orgilés, Espada & Méndez, 2008). Gece korkusu olan çocuklarda uykuya dalmada güçlük, tekrarlayan gece uyanmaları ve uykuya bölünmeleri gibi birçok uyku sorunu görülmektedir (Kushnir ve Sadeh 2011). Uykunun bozulması çocuğun duygusal durumunu ve davranışlarını başka şekillerde de etkileyebilir. Yatma zamanı, gece korkuları da dahil olmak üzere çeşitli uyku bozukluklarıyla ilişkili korkutucu düşünceler veya deneyimlerle ilişkilendirilirse çocuk için sorun teşkil edebilir (Stores, 2022). Uyku bozuklukları ve yetersiz uyku, çocukların bilişsel gelişimi, duygu durum düzenlemesi, davranışları, beden sağlığı ve genel yaşam kalitesi üzerinde olumsuz etkiye sahiptir. Her ne kadar gece korkuları gelişimsel olarak normal kabul edilse ve genellikle yaşla birlikte azalsa da (King, Ollendic ve Tonge, 1997; Muris vd., 2001), şiddetli ve kalıcı olabilir (Gordon vd., 2007). Bu potansiyel olumsuz etkiler göz önüne alındığında, şiddetli gece korkularının ve uykuya ilgili sorunların yeterli değerlendirme ve müdahale gerektirdiği açıktır (Kahn, Ronen, Apter ve Sadeh, 2017).

Erken çocukluk dönemindeki korku ve kaygılara yönelik müdahalelerin genellikle yazılı materyaller (çalışma kitabı, hikâye kitabı vb.) veya bir uzman tarafından yönlendirilen, ebeveynler tarafından sağlanan bilişsel davranışçı terapinin çocukluk kaygısının tedavisinde etkili olduğu bulunmuştur (Thirlwall, 2013; Coffman, Andrasik ve Ollendick, 2013). Okul öncesi dönem, 0-6 yaşları kapsayan, kişiliğin oluştuğu ve şekillendiği, temel bilgi, beceri ve alışkanlıkların edinildiği ve bu edinimlerle ileriki yılları etkileyen, yaşamın en kritik dönemlerinden biridir (Yavuzer, 1999). Bu dönemdeki en etkili eğitim araçlarından biri de kitaplardır. Çocuklar kitaplarla arkadaşlık kurarlar. Kitaplarda geçen kahramanlar, çocukların empati becerisini geliştirmede, davranışlarını düzenlemede ve bilinçlenmelerinde önemli bir sorumluluk üstlenmektedir (Ceylan & Yalman, 2020). Çocuklar kitaplarda yaşamlarından parçalar bulurlar ve hissettikleri fakat tanımlayamadıkları duyguları, kitaplarda geçen olaylar ve sonuçlarıyla bağdaştırarak anlar, böylece duygularını ifade etmekte zorlanmazlar. Çocukların günlük hayatta yaşayabilecekleri olumsuz durumların ve duyguların kitaplarda yapıcı bir şekilde ele alınması, çocukların böyle durum ve duygularla baş etme süreçlerinde onlara yardımcı olmaktadır (Erdem, Aydos ve Çoban, 2017). Yetişkinler veya çocuklar tarafından yatmadan önce okunmak üzere seçilen kitapların ayrı bir önemi vardır. Birçok aile için yatma zamanı, banyo yapma ve diş fırçalama gibi tamamlanması gereken rutinlerin ötesinde bir önemi olan özel ve kaliteli bir zaman olarak görülmektedir (Maynes, 2020).

Çocukların gece korkularıyla baş etmelerinde kitapların ve kitapla terapinin etkisini araştıran bazı çalışmalar yapılmıştır. Santacruz, Mendez ve Sanchez-Meca (2006), 4-8 yaşları arasında karanlık fobisi olan 78 çocuk ve aileleri ile bir çalışma yapmışlardır. Çalışmada ebeveynler, çocuklarına beş hafta boyunca kitapla terapi ve oyun terapisine yönelik eğitim uygulamış ve beş haftanın sonunda eğitime katılan çocukların karanlık fobisinde önemli bir azalma elde ettiği görülmüştür. Paparoussi vd. (2011) öğretmenlerin sınıflarda uyguladığı kitapla terapinin çocukların korkuları üzerindeki etkisini incelemiş ve çalışmanın sonucunda kitapla terapinin çocukların karanlık korkularını yenmelerinde onlara yardımcı olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Lewis ve diğ. (2015), yaptıkları çalışmada kitapla terapinin çocukların gece korkuları üzerindeki etkisi araştırmış ve araştırmanın sonucunda araştırmaya katılan çocuklarda terapi sonrası korkularda azalma olduğunu gözlemlemişlerdir. Yapılan bu çalışmalar, çocukların gece korkularıyla baş etmelerinde kitapların önemini vurgulamaktadır.

Zisenwine, Kaplan, Kushnir ve Sadeh, (2013)'in, okul öncesi dönem çocuklardaki gece korkuları ile fantezi-gerçek ayrımı arasındaki bağlantıyı inceledikleri çalışmalarında veri toplamak için kullandıkları metodlardan biri de görüşme sırasında çocuklara gece korkusu

temalı kitapları okuyarak onlarla sohbet etmektir. Çalışmanın sonucunda gece korkusuna sahip çocukların, gece korkusu olmayan çocuklara oranla fantezi-gerçek ayrımını daha az yaptıklarını göstermiştir.

Literatür incelendiğinde kitapların çocukların gece korkularını yenmelerinde ve gerçek-fantezi ayrımını yapmalarında etkili olduğunu göstermektedir. Bu nedenle yapılan bu çalışmanın, gece korkusunu ele alan kitapları incelemek ve kitapların içerik özelliklerini çeşitli boyutlarla ortaya koymak amacıyla önemli olduğu düşünülmektedir.

Çalışmada, erken çocukluk dönemine hitap eden ve gece korkularını ele alan resimli çocuk kitaplarının temalarının belirlenmesi ve ayrıntılı olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Bu genel amaç doğrultusunda belirlenen alt amaçlar şu şekilde sıralanabilir:

1. Gece korkularını ele alan çocuk kitaplarının genel özellikleri nelerdir?
2. Kitaplarda gece korkularına yönelik hangi temalara ve alt temalara yer verilmiştir?
3. Gece korkuları ile ilgili çocuk kitaplarında bu korkunun çözümüne dair hangi önerilere yer verilmiştir?

Araştırma sonucunda elde edilen bulguların, ilgili konuya ilişkin kitap seçiminde ve çocuklara destek sağlamada ebeveynlere, eğitimcilere, yazarlara ve yayınevlerine katkı sağlaması beklenmektedir.

Yöntem

Araştırmanın modeli

Gece korkusu teması ile yazılmış resimli çocuk kitaplarının incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada, betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Betimsel model, geçmişte var olan veya halen devam eden durum, birey veya nesnelere olduğu gibi ortaya koymayı amaçlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2003; Karasar, 2006). Verilerin toplanması, analizi ve yorumlanmasında nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır.

Veri Toplama

Çalışma grubu oluşturulurken amaçlı örnekleme yaklaşımlarından biri olan ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Ölçüt örneklemede önceden belirlenmiş ölçütlere yer verilir ve bu ölçütleri karşılayan birimler örnekleme alınır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2019).

Çalışmaya dahil edilecek kitapların seçiminde;

1. Kitaplar 4-6 yaş grubuna uygun olması,
2. Gece korkuları içeren metin ve resimlere yer vermesi,
3. 2010-2022 yılları arasında Türkiye'de yayımlanmış, Türkçe'ye çevrilmiş veya orijinal dili Türkçe olması kriter olarak belirlenmiştir.

Araştırma için belirlenen kitaplar kitabevleri, kütüphaneler ve internet ortamından temin edilmiştir. Temin edilen kitaplar tekrar incelenmiştir ve beş uzman (eğitimci, yazar, akademisyen, çocuk gelişimci) görüşü alınarak çocukların gece korkularıyla başa çıkmaları için etkili olduğu ifade edilen kitaplar seçilmiştir. İncelenen kitapların detayları Tablo 1.'de verilmiştir.

Tablo 1

İncelenen Kitaplar

Kod	Kitabın Adı	Yazar	Yayınevi	Basım Yılı
K1	Uyuyamıyor Musun Küçük Ayı?	Martin Wadell	Kır Çiçeği	2010
K2	Küçük Vak Vak Uyku Zamanı	Lauren Thompson	Pearson	2011
K3	Leo'nun Kabusları	Marie Josée Bergeron	Yapı Kredi Yayınları	2014
K4	Kurabiye'nin Orman Macerası	Debi Gliori	Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları	2014
K5	Teo'nun Gece Korkusu	Yağmur Artukmaç ve Rabia Ünsaldı Köse	Bilgi Yayınevi	2014
K6	Üç Kedi Bir Canavar	Sara Şahinkanat	Yapı Kredi Yayınları	2015
K7	Hışırıtı	Mila Popnedeleva Genova	Nesin	2015
K8	Süper Kahraman Ben Karanlıktan Korkmaz	Francesca & Romain Sardou	1001 Çiçek	2017
K9	Orion ve Karanlık	Emma Yarlett	Redhouse Kidz	2017
K10	Canavarlar Gece Gelir mi?	Sezen Aksu Taşyürek	Timaş Çocuk	2017
K11	Özgür'ün Odasındaki Canavar	Michaela Holzinger	Mikado	2017
K12	Korktuğum Zaman	Cornelia Maude Spelman	Büyülü Fener	2017
K13	Kim Korkar Karanlıktan	Melanie Joyce	Net Yayıncılık	2018
K14	Karanlık	Lemony Snicket	Hep Kitap	2018
K15	Karanlık'tan Korkulmaz Ki	Carole Bauvers	Almidilli	2018
K16	Uyumak İstemeyen Klara	Nadine Brun-Cosme	1001 Çiçek	2018
K17	Arkadaşım Korku	Francesca Sanna	Taze Kitap	2018
K18	Korku Hakkında Bildiğim Her Şey	Jaume Copons	Tekir Kitap	2019
K19	Kendi Yatağında Uyumayacağım	Alberto Pellai & Barbara Tamborini	Turkuvaz Kitap	2019
K20	Canavarların Da Duyguları Var	Özlem Fedai Korçak	Masal Perest	2019

Tablo 1.'e bakıldığında incelenen 20 resimli çocuk kitabının 16'sı çeviri kitap, 4'ü Türkçe kitaptır. Bu tablo, ülkemizde gece korkularını ele alan resimli çocuk kitaplarının sayıca az olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte çalışmada on sekiz farklı yayınevinden çıkmış yirmi farklı eser incelenmiştir. Gece korkusu yaşayan kahramanlar 11 kitapta insan, 8 kitapta hayvan ve 1 kitapta canavar şeklinde işlenmiştir. Kitapların Türkiye basımı incelendiğinde gece korkusu temalı çocuk kitaplarının çoğunlukla 2017-2019 yılları arasında basıldığı görülmektedir. Kitaplar 4-6 yaş aralığına yöneliktir. İncelenen kitaplardan en eski basım tarihi ise 2009'dur.

Verilerin Analizi

Veriler doküman analizi yöntemiyle toplanmıştır. Bu araştırmanın yapılması için gerekli veriler, çocuklarda karanlık temasını ele alan Türkçe ve Türkçeye çevrilmiş yabancı 20 resimli çocuk kitabından elde edilmiştir. İncelenen kitapların çocuklarda gece korkusunu ele alması ana kriter olarak belirlenmiştir. Bunun yanı sıra, kitaplar “gece korkusu nasıl ifade edilmiştir?”, “kitapta geçen gece korkusunun kaynağı nedir?”, kitapta gece korkan kimdir?”, “korku ve/veya kaynağı nasıl resmedilmiştir?”, “karanlık korkusuyla başa çıkmak için bir strateji izlenmiş midir / ne tür stratejiler izlenmiştir?” ve “kitabın sonunda korku problemi çözüme kavuşmuş mudur?” soruları çerçevesinde incelenmiştir. Araştırma, araştırmacının erişim sağlayabildiği resimli çocuk kitaplarıyla sınırlıdır. Araştırmada 20 resimli çocuk kitabının incelenmesinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analiz tekniği, benzer verilerin belli temalar etrafında bir araya getirilerek yorumlanmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2003).

Bulgular

Araştırmada kullanılan resimli çocuk kitapları 4 tema üzerinde incelenerek tablo haline getirilmiştir. Bu sorular: “kitapta geçen gece korkusunun kaynağı nedir?”, kitapta gece korkan kimdir?”, “korku ve/veya kaynağı nasıl resmedilmiştir?”, “gece korkusuyla başa çıkmak için ne tür stratejiler izlenmiştir?”, “kitabın sonunda korku problemi çözüme kavuşmuş mudur?” ve “kitapta gece korkusuyla baş etmede yardımcı olan kişi kimdir?” şeklindedir.

Kitapta geçen gece korkusunun kaynağı nedir?

İncelenen çocuk kitaplarında gece korkularının kaynağının değişkenlik gösterdiği görülmüştür. Kitaplarda geçen gece korkusu sebepleri genel hatlarıyla “canavar”, “karanlık/gölge”, “yalnız kalma”, “sesler” ve “kötü rüya görme” olarak ele alınmıştır. İncelenen kitapların bazıları gece

korkularının kaynaklarından sadece birini ele alırken bazıları birden fazlasını içermektedir. Bu sebeple korkunun kaynağı kitap sayısına göre değil kitaplarda geçme sayısına göre belirlenmiştir. Korku kaynakları ve kitaplarda geçme sayısı Tablo 2.'de gösterilmiştir.

Tablo 2.

Kitapta Geçen Gece Korkusunun Kaynağı Nedir?

Korku kaynağı	f
Canavar	10
Karanlık / Gölge	12
Yalnız kalma	3
Sesler	11
Kötü rüya görmek	3

Tablo 2.'ye bakıldığında gece korkularını ele alan resimli çocuk kitaplarında korkunun kaynağının en çok “karanlık/gölge” (f=12) olarak işlendiği görülmektedir. Bunun yanı sıra en sık işlenen korku kaynakları “sesler” (f=11) ve “canavar” (f=10) korkularıdır. “Yalnız kalma” ve “kötü rüya görmek”, kitaplarda en az işlenen korku kaynaklarıdır.

Korku kaynaklarıyla ilgili kitaplarda geçen alıntı örnekleri şu şekildedir:

“Kim bilir belki de ben uyurken korkunç canavarlar gece şehirlerimize, hatta evlerimizin içine kadar bile geliyordur.” [K10 - Canavar]

“...dünya korkutucu şeylerle dolu ama beni bütün her şeyden daha çok korkutan bir şey var...: Karanlık”[K9 - Karanlık/gölge]

“Efe korkuyor. Anne ve babasının seslerini de artık duymuyor. Yoksa minik kedilerini evde tek başına mı bıraktılar?”[K15 - Yalnız kalma]

“Duyunca ‘Vuuuu Vuuuu’ diye sesleri, korkuyla çığlık attılar.”[K2 - Sesler]

“Leo bir süredir kabuslar, yani çok korkutucu rüyalar görüyordu. Sık sık uykusunun tam ortasında iki gözü iki çeşme uyanıyordu” [K3 - Kötü rüya görmek]

Kitapta korku ve/veya kaynağı nasıl resmedilmiştir?

Gece korkularını ele alan resimli çocuk kitaplarının incelendiği bu araştırmada ikinci tema, korku ve/veya kaynağının resmedilme şeklidir. Ele alınan kitaplarda korku kaynağının genel

hatlarıyla “siyah bir gölge/karaltı”, “yaratık/canavar”, “bir çift/tek göz” ve “rüyalar” olarak resmedildiği, bunun yanı sıra bazı kitaplarda korkunun resmedilmediği görülmüştür.

Tablo 3

Kitapta Korku ve/veya Kaynağı Nasıl Resmedilmiştir?

Resmedilme	f
Siyah bir gölge / karaltı	11
Yaratık / Canavar	11
Rüya resimlendirmeleri	1
Bir çift/tek göz	4
Resmedilmemiş	4

Tablo 3. incelendiğinde en sık görülen resmedilmelerin “siyah bir gölge/karaltı” (f=11) ve “yaratık/canavar” (f=11) şeklinde olduğu anlaşılmaktadır. Dört kitap “göz” şeklinde 1 kitap ise “rüya” şeklinde resmetmiştir. Bununla birlikte incelenen kitaplardan 4 kitabın korku kaynağıyla ilgili resimlendirme yapmadığı görülmektedir.

Gece korkusunu “siyah bir gölge / karaltı” şeklinde resimleyen kitaplara örnek olarak K15 kodlu kitaptan bir sayfa, görsel 1’de sunulmuştur.

Şekil 1.

Korku kaynağının siyah bir gölge / karaltı şeklinde resimlendirilmesine ilişkin görsel

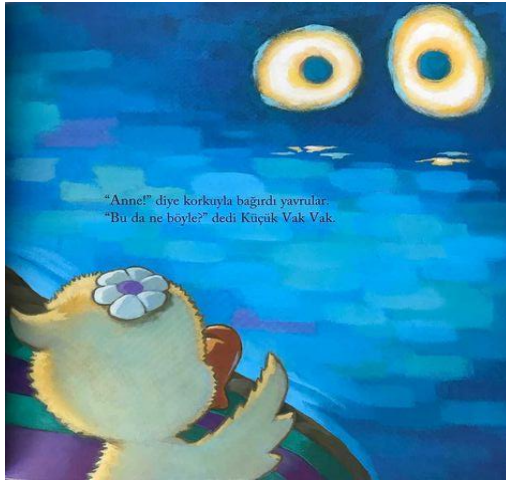
Korku kaynaklarının resmedilmesinde sıklıkla kullanılan “yaratık/canavar”a ilişkin bir resimlendirme K10 kodlu kitaptan örnek alınarak görsel 2’de sunulmuştur.

Şekil 2.

Korku kaynağının yaratık/canavar şeklinde resimlendirilmesine ilişkin görsel

Gece korkusunun “bir çift göz” şeklinde resimlendirilmesiyle ilgili K2 kodlu kitaptan alınan örnek görsel, görsel 3’te sunulmuştur.

Şekil 3.

Korku kaynağının bir çift göz şeklinde resimlendirilmesine ilişkin görsel

Kitapta gece korkusuyla başa çıkmak için ne tür stratejiler izlenmiştir?

Araştırmada 3. tema olarak çocuklardaki gece korkularını konu alan resimli kitapların gece korkusuyla baş etmede bir strateji izlenip izlenmediği ve izlendiyse ne tür stratejilerin kullanıldığı incelenmiştir. Buna göre kitaplarda izlenen stratejilerin “birine sarılmak”, “anne/baba ile yatmak”, “korkunun gerçek kaynağını bulmak”, “güzel şeyler düşünmek”, “biriyle konuşmak” ve “resim yapmak” olduğu, bazı kitaplarda strateji izlenmediği görülmüştür. İnceleme sonucunda üçüncü temaya ilişkin bilgiler Tablo 4.’te gösterilmiştir.

Tablo 4

Kitapta Gece Korkusuyla Başa Çıkmak İçin Ne Tür Stratejiler İzlenmiştir?

Stratejiler	f
Birine sarılmak	4
Anne/baba ile yatmak	1
Işık yakmak	5
Korkunun gerçek kaynağını bulmak	12
Güzel şeyler düşünmek	2
Biriyle konuşmak	11
Resim yapmak	1
Karanlıktan uzak durmak	1
Gece görüşü geliştirmek	1
Hiç sönmeyen ampul icat etmek	1
Baykuş kılığına girmek	1
Odayı fosforlu boyayla boyamak	1
Bol bol havuç yemek	1
Güneşi yakalamak	1
Karanlığı protesto etmek	1
Ateşböceği beslemek	1
Strateji yok	2

Tablo 4. incelendiğinde gece korkusunu konu alan resimli çocuk kitaplarında en sık izlenen stratejilerin “korkunun gerçek kaynağını bulmak” (f=12) ve “biriyle konuşmak” (f=11) olduğu görülmüştür. Bununla birlikte “ışık yakmak” (f=5) ve “birine sarılmak” (f=4) da kitaplarda sık geçen stratejilerdendir. En az izlenen stratejiler ise “anne/baba ile yatmak” (f=1), “güzel şeyler düşünmek” (f=2) ve “resim yapmak” (f=1)’tir. Bunun yanı sıra 2 kitapta herhangi bir stratejinin izlenmediği görülmüştür.

Gece korkusuyla başa çıkmak için izlenen stratejiler ile ilgili kitaplarda geçen bazı alıntı örnekleri aşağıda verilmiştir:

“Ne canavarı? Canavar diye bir şey yok ki hem! Senin korktuğun şey duvarda asılı olan, bana hediye ettiğin komik resim. Gel beraber bakalım.” [K16 - Korkunun gerçek kaynağını bulmak]

“Büyük ayı en minik feneri yakıp Küçük Ayı’nın yatağının başucuna koymuş. İşte korkmaman için minicik bir ışık, Küçük Ayı.” [K1 - Işık yakmak]

“Gözlerin karanlığa alışınca gölgeleri ve hışırtı seslerini korkunç değil eğlenceli bulacaksın. Güzel şeyler hayal et.” [K7 - Güzel şeyler düşünmek]

“Korktuğumda kendimi daha iyi hissetmek için bir şeyler yapabilirim. Birine korktuğumu söyleyebilirim.” [K12 - Biriyle konuşmak]

“Resim yapmaya ve yaptığın resmi tam da canavarın olduğu köşenin önüne asmaya ne dersin?” [K11 - Resim yapmak]

“Eğer karanlıktan korkuyorsan unutmaman gereken bir şey var: Yalnız değilsin, mutlaka yanına gidebileceğin birileri vardır... sarılabileceğin ve bir öpücük alabileceğin...” [K13 - Birine sarılmak]

“Dışarı çok karanlık ve esiyor kuvvetli rüzgarlar. Başka bahane istemem, ben burada kalıyorum. Annem sağımda yatar, babam da solumda” [K19 - Anne/babanın yatağında yatmak]

Kitabın sonunda korku problemi çözüme kavuşmuş mudur?

Araştırmada gece korkusu konulu çocuk kitaplarında bu korku probleminin bir çözüme ulaşıp ulaşılmadığı dördüncü tema olarak ele alınmıştır. Bu tema bağlamında kitaplarda problemin çözüme ulaştığı, ulaşılmadığı ve belirsiz kaldığı görülmüş, veriler Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5

Kitabın Sonunda Korku Problemi Çözüme Kavuşmuş Mudur?

Problem çözüme kavuştu mu?	f
Evet	17
Hayır	1
Belirsiz	2

Tablo 5 incelendiğinde korku probleminin gece korkusunu konu alan resimli çocuk kitaplarının çoğunda (f=17) çözüme kavuştuğu görülmektedir. Bununla birlikte 1 kitapta korku problemi çözüme kavuşmazken 2 kitapta çözüme yönelik belirsizliğin olduğu görülmüştür.

Kitaplarda geçen gece korkusu probleminin çözüme kavuşması ile ilgili kitap sonlarındaki örnek alıntılar aşağıda verilmiştir:

“İşte korku hakkına bildiğim her şeyi açıkladım, fakat aynı zamanda kaçınamayacağımız bazı şeyler olduğunu da biliyorum. Bana inanmıyorsan kafesin kapısını aç! (Sayfaya yapıştırılmış kafes şeklinde bir kâğıt parçası ve kâğıt kaldırıldığında görülen canavar resmi) Bu korkuya karşı yapabileceğim hiçbir şey yok!” [K18]

“Leo artık uyumaktan korkmuyordu. Rüyadayken başına kötü bir şey gelemeyeceğini biliyordu.”[K3]

Kitapta gece korkusuyla baş etmede yardımcı olan karakter kimdir?

Gece korkusunu konu alan kitapların incelendiği bu araştırmada kitaplarda gece korkusuyla baş etmede yardım eden bir karakterin olup olmadığı, varsa bu yardımcı karakterlerin kim olduğu sorusu araştırmanın beşinci temasını oluşturmaktadır. Bu tema bağlamında kitaplarda gece korkusuyla baş etmede yardımcı olan karakterlerin “anne/baba”, “bakıcı”, “karanlık figürü”, “arkadaş” ve “yazar” olduğu, bazı kitaplarda korkuyla baş etmede yardımcı bir karakterin olmadığı görülmüştür. Bu temaya göre elde edilen sonuçlar Tablo 6.’da gösterilmiştir.

Tablo 6.

Kitapta Gece Korkusuyla Baş Etmede Yardımcı Olan Karakter Kimdir?

Yardımcı kişi	f
Anne/baba	5
Bakıcı	1
Karanlık figürü	2
Arkadaş	2
Yazar	1
Yardımcı yok	9

Tablo 6.’ya göre incelenen kitaplarda çoğunlukla gece korkusuyla baş etmede yardımcı olan bir karakterin olmadığı (f=9) görülmüştür. Korkuyla baş etmede yardımcı olan karakterler arasında en sık karşılaşılan karakter “anne/baba”dır (f=5). Kitaplarda gece korkusuyla baş etmede yardımcı olan diğer karakterler ise sırayla “karanlık figürü”, “arkadaş”, “bakıcı” ve “yazar”dır.

İncelenen kitaplarda gece korkusuyla baş etmede yardımcı olan karakterlere ilişkin alıntı örnekleri aşağıda verilmiştir:

“Ben karanlıkta, hışırtılar ve gölgeler arasında güzel şeylerin hayalini kuracağım. Bu yeni oyunu bana küçük köstebek öğretti” [K7 - Arkadaş]

“Karanlık’ın gitmesini hiç istemiyordum. Bu yüzden bana söz verdi: ‘Hep yakınlarında olacağım’” [K9 - Karanlık figürü]

“Bak Klara! Kedicik bile uyumak için yorganın altına girmiş bile, diyor annesi gülerek”[K16 - Anne/baba]

Tartışma

Yapılan bu çalışmada, incelenen çocuk kitaplarına bakıldığı zaman gece korkusunu ele alan kitapların basım yıllarının çoğunlukla 2017-2019 yılları arasında olduğu görülmüştür. 2017 yılı öncesi basımlı kitapların sayıca az olması, çocuk kitaplarında gece korkusu temasının son yıllarda daha çok işlendiğini göstermektedir. Bununla birlikte, Türkçe kitapların çoğunun çeviri olduğu da önemli bir detaydır. Bu sonuca bakarak ülkemizde gece korkularını ele alan kitaplara daha çok ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

Literatür incelendiğinde gece korkularının büyük oranda yaratık/canavar, karanlık, yalnız kalma, ebeveyninden ayrılma, yüksek ses ve kâbus görme korkularını içerdiği görülmüştür (Muris, Verweij ve Meesters, 2003; Stewart ve Gordon, 2014; Lewis vd., 2015). Yapılan bu çalışmada bulgular incelendiğinde, çocuk kitaplarında gece korkusunun kaynağının en çok karanlık, canavar ve ses olarak ifade edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum, okul öncesi dönem çocuklarındaki gece korkularının kaynaklarıyla benzerlik göstermektedir.

Çalışmada ele alınan çocuk kitaplarında gece korkusunun kaynağının nasıl resmedildiği incelenmiş; korkunun çoğunlukla karanlık/gölge ve yaratık/canavar şeklinde resmedildiği görülmüştür. Resmedilen öğeler, aynı zamanda literatürde çocukların gece korkularında büyük etken olan korku kaynaklarıdır. Bu durum, yazarların çoğunlukla gece korkularında en sık karşılaşılan korku kaynaklarını ele aldığını göstermektedir. Dağlıoğlu ve Çakmak (2009), 1995-2005 yılları arasında basılan resimli çocuk kitaplarını korku ve şiddet unsurları açısından incelemişlerdir. Yaptıkları bu çalışmada inceledikleri kitapların %11'inde korku öğesinin bulunduğunu ve korkuyu anlatan görsellerin “korku bildiren yüz ifadeleri” ve “karanlık” resimlemelerinden oluştuğunu bildirmişlerdir. Bu çalışma, gece korkusu konusundan bağımsız olarak yazılmış çocuk kitaplarında da korku kavramının resimlendirilmesinde yazar ve çizerler tarafından karanlık öğesinin kullanıldığını göstermektedir.

Gece korkularını ele alan kitaplar, korkuyla baş etme stratejileri bağlamında incelenmiştir. Bu bağlamda kitapların çoğunluğunda bir baş etme stratejisinin olduğu, bu stratejilerin çoğunluğunun ise “korkunun kaynağını bulmak” ve “biriyle konuşmak” şeklinde ele alındığı görülmüştür. Piaget'in tanımladığı gibi, küçük çocuklarda bilişsel olgunlaşma tam olarak gerçekleşmediğinden sihirli düşüncelerin varlığı görülmektedir. Bu sebeple erken çocukluk döneminde çocukların işittikleri sesler ve gördükleri şeyler ile ilgili olağan dışı düşünceleri olabilmektedir. Gece korkularının kaynaklarından olan ses, gölge, karanlık ve canavar korkuları da bu yaşta çocukların sihirli düşünceleri sebebiyle gelişen korkulardır. Çocuklara işittikleri seslerin, gördükleri gölgelerin gerçek kaynağını göstermek, onların zihinlerinde

canlandırdıkları olağan dışı durumlarla baş etmeleri için etkili bir yol olabilir. İncelenen çocuk kitaplarında yazarların korkuyla baş etme stratejisi olarak çoğunlukla korkunun kaynağına inmesi, çocukların olağan dışı düşünceleriyle baş etmeleri için bir çözüm yolu sunduklarını düşündürmektedir. Bununla birlikte incelenen kitaplarda “birileriyle konuşmak” da yazarların sıklıkla ele aldığı bir başka baş etme stratejisidir. Kitaplar, çocukların korkularını öğrenmek ve bunlar hakkında konuşmak için fırsat oluşturur (Doyle & Bramwell, 2006). Kitaplar, çocuğun sormaya korktuğu sorulara cevap verebilir, aklındaki yanlış ve fantastik düşünceleri giderebilir. Çocuklar karakterin başa çıkma stratejilerini kendi sorunlarına uygulayarak çözümlere dair fikir edinebilir (Stephens, 2007; Paparoussi, Andreou & Gkouni, 2011). İncelenen kitaplarda kahramanların birileriyle konuşarak korkuların üstesinden gelmek için destek alması, kitabı okuyan/dinleyen çocuklar için korkularıyla baş etme konusunda bir fikir oluşturabilir.

Gece korkularını konu alan kitaplar incelendiğinde, kitapların büyük çoğunluğunda (f=17) kitabın sonunda korkunun çözüme kavuştuğu görülmüştür. Çocukların, kitaplardaki kahramanlar ve olayları zihinlerinde kendi yaşantılarına uyarladıkları düşünüldüğünde, kitaplarda sorunun çözüme kavuşmasının, aynı sorunu yaşayan çocuklar için ipucu niteliği taşıyabileceği için önemli olduğu söylenebilir.

İncelenen kitaplarda, gece korkusuyla baş etmede büyük oranda yardımcı bir karakterin olmadığı, yani sorunun çözümünde daha çok kahramanın kendisinin etkili olduğu bunun dışında yardımcı karakterlerin büyük çoğunluğunu anne ve babanın oluşturduğu görülmüştür. Erken çocukluk döneminde çocuğun en çok vakit geçirdiği kişiler anne ve baba olduğu için bu sonuç, yazarların yardımcı karakter olarak daha çok anne/babayı tercih ettiğini göstermektedir. Çocuklar, gerekli bilgi ve becerilere sahip olmadan kendilerine yabancı bir dünyaya gelirler. Aile, çocukların bilgi ve becerilerini kazanmaları ve ilk günden itibaren çocuğun hayatını şekillendirme gücüne sahip olmaları açısından en önemli ve etkili kurumdur. Aileler çocuklarıyla olumlu ve sıcak bir iletişim kurduklarında, çocuklarının duygularına önem verdiklerinde, çocuklar daha az problemleri davranış sergilemelerinin yanı sıra çocukların problem çözme becerileri de gelişir (Özbey, 2010).

Yapılan çalışmanın sonucunda, erken çocuklukta çok sık karşılaşılan bir sorun olan gece korkusunu ele alan Türkçe kitapların sınırlı sayıda olduğu görülmüştür. Bununla birlikte kitapların çoğunun çeviri olması, sonuçların farklı kültürlerin etkisinde kalması sebebiyle çalışmayı sınırlandırmış ve bu konuda ülkemizde daha fazla esere ihtiyaç duyulduğunu, ülkemizdeki çocuk edebiyatı yazarlarının bu konuyu ele almalarının gerekliliğini göstermiştir. Bunun yanı sıra bu çalışma, gece korkusu yaşayan çocuklara sahip ebeveynlere bu korkuyla

baş etmeleri için öneri niteliği taşıyabilir. Bu çalışma doğrultusunda, gece korkularını ele alan çocuk kitaplarını inceleyecek olan araştırmacılara, kitapların hedeflenen yaşa uygun olup olmadığını, korku temasının çocuğun gelişimine uygun şekilde ele alınıp alınmadığını incelemeleri önerilebilir.

Kaynakça

- Ceylan Ş. & Yalman F. (2020). “Konularına Göre Çocuk Gelişimini Destekleyici Kitaplar“ in Çocuk Edebiyatı, Eğiten Kitap, Ankara.
- Coffman M, Andrasik F, Ollendick TH. (2013). Bibliotherapy for anxious and phobic youth. In: Essau CA, Ollendick TH (eds). *The Wiley-Blackwell handbook of the treatment of childhood and adolescent anxiety*. Wiley-Blackwell, Chichester, pp 275–300.
- Dağlıoğlu, H. E., & Çakmak, O. C. (2009). Okul öncesi çocuklarına yönelik yayınlanan hikâye kitaplarının şiddet ve korku öğeleri açısından incelenmesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 23(3), 510-534.
- Doyle, B. G., & Bramwell, W. (2006). Promoting emergent literacy and social–emotional learning through dialogic reading. *The Reading Teacher*, 59(6), 554-564.
- Erdem, A. Ü., Aydos, E. H., & Çoban, A. (2017). Resimli çocuk kitaplarında yer alan olumsuz duygular ve karakterlerin kullandığı baş etme stratejileri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2), 914-931.
- Gordon, J., King, N. J., Gullone, E., Muris, P. & Ollendick, T. H. (2007). Treatment of children's nighttime fears: The need for a modern randomised controlled trial. *Clinical Psychology Review*, 27(1), 98-113.
- İskender, H. (2016). Korku Türünün Dünya Çocuk Edebiyatındaki Yeri Ve Türk Çocuk Edebiyatında Yaygın Olmamasının Nedenleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 4(3), 295-310.
- Kahn, M., Ronen, A., Apter, A., & Sadeh, A. (2017). Cognitive–behavioral versus non-directive therapy for preschoolers with severe nighttime fears and sleep-related problems. *Sleep medicine*, 32, 40-47.
- King, N., Ollendick, T. H., & Tonge, B. J. (1997). Children's nighttime fears. *Clinical Psychology Review*, 17, 431–443.
- Kushnir, J., & Sadeh, A. (2011). Sleep of preschool children with night-time fears. *Sleep Medicine*, 12(9), 870–874.
- Lewis, K. M., Amatya, K., Coffman, M. F., & Ollendick, T. H. (2015). Treating nighttime fears in young children with bibliotherapy: Evaluating anxiety symptoms and monitoring behavior change. *Journal of anxiety disorders*, 30, 103-112.

- Maynes, M. L. (2020). Monsters at bedtime: managing fear in bedtime picture books for children. *Humanities and Social Sciences Communications*, 7(1), 1-7.
- Muris, P., Merckelbach, H., Ollendick, T. H., King, N. J., & Bogie, N. (2001). Children's nighttime fears: Parent–child ratings of frequency, content, origins, coping behaviors and severity. *Behaviour research and therapy*, 39(1), 13-28.
- Muris, P., Verweij, C., & Meesters, C. (2003). The “Anti-monster Letter” as a simple therapeutic tool for reducing night-time fears in young children. *Behaviour Change*, 20, 200–2007.
- Orgilés, M., Espada, J. P., & Méndez, X. (2008). Assessment instruments of darkness phobia in children and adolescents: A descriptive review. *International Journal of Clinical and Health Psychology*, 8(1), 315-333.
- Özbey, S. (2010). Okul öncesi çocuklarda uyum ve davranış problemleriyle başa çıkmada ailenin rolü. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 21(21), 9-18.
- Paparoussi, M., Andreou, E. & Gkouni, V. (2011). Approaching children’s fears through bibliotherapy: A classroom based intervention. In J. Hagen & A. T. Kisubi (eds.). *Best practices in human services: A global perspective* (pp. 284- 300).
- Santacruz, I., Mendez, F. J., & Sanchez-Meca, J. (2006). Play therapy applied by parents for children with darkness phobia: Comparison of two programmes. *Child and Family Behavior Therapy*, 28(1), 19-35.
- Stephens, K. (2007). Children’s Books to Help Preschoolers Cope With Fears. Erişim adresi: <https://www.easternflorida.edu/community-resources/child-development-centers/parent-resource-library/documents/books-for-preschool-fears.pdf>
- Stewart, S. E., & Gordon, J. E. (2014). Parent-assisted cognitivebehavioural therapy for children’s nighttime fear. *Behaviour Change*, 31(4), 243–257.
- Stores, G. (2022). Aspects of sleep disorders in children and adolescents. *Dialogues in clinical neuroscience*.
- Thirlwall, K., Cooper, P. J., Karalus, J., Voysey, M., Willetts, L., & Creswell, C. (2013). Treatment of child anxiety disorders via guided parent-delivered cognitive–behavioural therapy: Randomised controlled trial. *The British Journal of Psychiatry*, 203(6), 436-444.
- Zisenwine, T., Kaplan, M., Kushnir, J., & Sadeh, A. (2013). Nighttime fears and fantasy–reality differentiation in preschool children. *Child Psychiatry & Human Development*, 44(1), 186-199.

Extended Abstract

Purpose

The study aims to determine the themes of children's picture books that appeal to early childhood and deal with night fears and examine them in detail. The sub-objectives determined in line with this general purpose can be listed as follows:

1. What are the general characteristics of children's books that deal with night fears?
2. What themes and sub-themes regarding night fears are included in the books?
3. What suggestions are included in children's books about night fears regarding the solution to this fear?

It is expected that the findings obtained as a result of the research will contribute to parents, educators, authors and publishing houses in choosing books on the relevant subject and providing support to children.

Method

In this study, which was conducted to examine the children's picture books written with the theme of fear of the dark, descriptive scanning model was used. The data were analyzed by content analysis method. The books determined for the research were obtained from bookstores, libraries and the internet. The books provided were examined again and the opinions of five experts (educators, authors, academics, child development experts) were taken, and the books that were stated to be effective for children to cope with their fears of the dark were selected. In this study, which was conducted to examine children's picture books written on the theme of night fear, a descriptive scanning model was used. Criterion sampling, one of the purposeful sampling approaches, was used when creating the study group.

In selecting the books to be included in the study;

1. The books should be suitable for the 4-6 age group,
2. Includes text and images containing night fears,

3. It was determined as a criterion that it was published in Turkey between 2010-2022, translated into Turkish, or that its original language was Turkish.

The books selected for the research were obtained from bookstores, libraries and the internet. The books provided were re-examined and, by taking the opinions of five experts (educator, writer, academician, child development specialist), books that were stated to be effective in helping children cope with night fears were selected.

Results

As a result of the examination, it has been seen that the night fear themed books in Turkey are mostly translated books. It was determined as the main criterion that the examined books deal with night fear in children. In addition, the books include "how is the fear of the night expressed?", "What is the source of the night fear in the book?", "who is the night frightened person in the book?", "how is the fear and/or its source depicted?", "a strategy to cope with the fear of the dark." followed / what kind of strategies were followed?" and "Is the fear problem solved at the end of the book?" analyzed within the framework of the questions. The research was limited to the children's picture books that were available to the researcher and which are still in print. Within the scope of the research, it was tried to reach the whole universe with the purposeful sampling method. In the research, 20 children's picture books were analyzed by content analysis technique. It is seen that the source of fear is mostly treated as "dark/shadow" in picture books for children dealing with night fears. In addition, the most frequently treated sources of fear are "voices" and "monster" fears. "Being alone" and "dreaming badly" are among the least studied sources of fear in the books. In the books discussed, it was seen that the source of fear was depicted as "a black shadow/shadow", "creature/monster", "a pair/one eye" and "dreams", and in some books, fear was not depicted. The most common illustrations are "a black shadow/shadow" and "creature/monster". In children's picture books about night terrors, it has been seen that the most common strategies to deal with fear are "finding the true source of the fear" and "talking to someone". However, "lighting up" and "hugging someone" are also frequent strategies in the books. The least followed strategies are "sleeping with mom/dad", "thinking nice things" and "painting". In addition, it was observed that no strategy was followed in 2 books. In the books examined, it is seen that the problem of fear has been resolved in most of the children's picture books about night fear. However, while the fear problem was not resolved in 1 book, it was seen that there was uncertainty about the solution

in 2 books. In the books examined, it was seen that there was mostly no helpful character in coping with night fear. Among the existing supporting characters, the most common character is "mother/dad". Other characters in the books that help to cope with night terrors are the "dark figure", "friend", "caregiver" and "author", respectively.

Discussion

When the findings of this study were examined, it was concluded that the source of night fear in children's books was mostly expressed as darkness, monsters and sounds. This situation is similar to the sources of night fears in preschool children. It was examined how the source of night fear was depicted in the children's books discussed in the study; It has been observed that fear is mostly portrayed as darkness/shadow and creature/monster. The elements depicted are also sources of fear in the literature, which are a major factor in children's night fears. This shows that the authors mostly addressed the most common sources of fear in night terrors. In the children's books examined, the fact that authors often go to the source of fear as a coping strategy with fear suggests that they offer a solution for children to cope with their unusual thoughts.

As a result of the study, it was seen that there are a limited number of Turkish books that deal with night fear, which is a very common problem in early childhood. However, the fact that most of the books are translations limited the study because the results were under the influence of different cultures and showed that there is a need for more works on this subject in our country and that children's literature writers in our country should deal with this issue.

ETİK BEYAN: “Okul Öncesi Dönem Resimli Çocuk Kitaplarına Yönelik Bir İnceleme: Gece Korkuları” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde “Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Yayın Kurulunun” hiçbir sorumluluğunun olmadığı, tüm sorumluluğun Sorumlu Yazara ait olduğu ve bu çalışmanın herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğunu taahhüt ederim.